

A12

Gaztelatica jentil onbre bat...

Poemak bi zati ditu: lehenengo bi ahapaldietan, hirugarren bati gertaturikoaz dihardu narratzailearen ahotsak; hirugarren eta laugarren ahapaldietan, berriz, estilo zuzenean hitz egiten dio Joan Lopez Zuazukori. Baina ez dira zati lokabeak: Gaztelako “jentil onbrea”ren kasuak irakatsi behar dio Joan Lopez Zuazukori maitaleak maitatuaren erantzun onik hartzen ez duenean komeni zaiola uztea.

<1180r> Gaztelatica¹ jentil onbre bat
 orayn etorri ey² jacu;
 etorrizquero³ doncella batec
 amorez ey dau bencidu.

 Doncelleorri on derecho,⁴
 doncelleorrec ez ari;
 au onela oy⁵ dan azquero,⁶
 esquerric asco Jaunari.

5

¹ *Gaztelatica*: ‘Gaztelatik’; *-tika* ablatiboa hemen baizik ez da agertzen testu osoan. Etxeparek eta Landuccik ere forma horren adibideak dituzte: *cerutica iayxi cedin harçaz amatoruric* (Etx III, 48), “de villa en villa, *lecutica lecura*” (Lcc).

² *ey*: ‘ei, omen’; partikula honen lehenengo lekukotasuna *Arrasateko Erreketan* aurkitzen da (*Madalanaan an ei dauça*, TAV 3.1.7, 83), baina XIX. mendera arte oso gutxi lekukotzen da, ziur aski testu motengatik (dotrinak, otoiçak...). Cf. *OEH*, s.v.: “Documentado sólo en textos vizcaínos. Atestiguado ya en los Cantares de la quema de Mondragón, hasta la segunda mitad del s. XIX los ejemplos son, sin embargo, muy poco frecuentes”. Lazarragarenean bederatzi aldiz aurkitu dugu: A12: 2, A:12: 4, A23: 25, A24: 2 oh. pal., A27b: 5, A28: 2, A28: 10, A29: 10, A29: 24.

³ *etorrizquero*: ‘etorri denetik’; *gero* adberbioa oinarri duen hainbat egitura erabiltzen du autoreak, perpaus kausal eta denborazkoak osatzeko nagusiki. Denborazkoak adierazteko, nagusiki “erakuslea + instrumentala + *-quero*” eta “partizipio + *azquero*” egiturak erabiltzen dira. Hemen “partizipioa + *-quero*” dugu.

⁴ *Doncelleorri on derecho*: ‘dontzeila hori maite du’.

⁵ *oy*: Eskuizkribuko poemetan maiz erabiltzen dira *oy* eta *oyta* betegarriak (bakanka *oy eta*), bertso-lerroen neurri egokia lortze aldera.

⁶ *onela oy dan azquero*: ‘honela baita, honela denez’; *gero* adberbioa oinarri duten egiturez, ikusi 3. lerroko oharra; hemen *-n azquero* horietako bat dugu.

—Joan Lopez jauna Çuaçuco,⁷
 ene esan⁸ bat eguiçu: 10
 bardin⁹ on ez derechun guero,¹⁰
 doncelleorri¹¹ ichaçu.¹²

Çure adisquidea nax¹³ ta
 gueiago¹⁴ ez dot esango,
 cegaiti baquit¹⁵ daqusunean 15

⁷ *Joan Lopez jauna Çuaçuco*: Martin Lopez Bikuñaren eskuz idatziriko aldaeran *Çuaçuço* (<ç> pro <c>). Jatorria adierazten duten pertsona-izenetan arruntak dira artikulurik hartzen ez duten toponimo leku-genitibodunak. Formula hau aspaldikoa da, eta Erdi Aroan bertan antzeman daitezke artikuludun eta artikulatu gabeko formen arteko txandakatzeak (ikusi TAV 33-35. or): batetik *Anso Olacarizquetaco*, *Anso Gascueco*, *Garcia Çubirico* bezalakoak, eta bestetik *Açeari Guruciricoa*, *García Gambracoa*, *Domeca Gamaracoa*... artikuludunak. Lazarragaren bi adibideok, beraz, artikulurik gabeko forma arkaikoaren adibide dira.

⁸ *esan*: ‘agindu, aholku’.

⁹ *bardin*: ‘dena den, seguru aski’ edo ‘berdin; berdin hark zuri, zuk hari bezala’. Lazarragaren eskuizkribuan 11 aldiz aurkitu dugu *bardin*. Horietako batean bakarrik (AL: 1145v) du zalantzarik gabe gaurko ‘berdin’ esanahia, ‘berdintasuna’ adierazten duena; hiru aldiz (AL: 1151r, A25: 8, A27b: 7) ‘dena den, nonbait, beharbada, seguru aski’ adierazten du, gure ustez (cf. *OEH*, s.v., “de todas maneras, en cualquier caso” eta “probablemente, quizás”); behin, hemen hain zuzen (A12: 11), zalantza dugu bi adiera horietako zein ote duen; eta, azkenik, sei bider adierazten du baldintza (AL: 1172r, A24: 5, B15: 82, B16: 93, B16: 98, B21: 101).

¹⁰ *on ez derechun guero*: ‘ez baitzaitu maite, ez zaituenez maite’; *gero* adberbioa oinarri duten egiturez, ikusi 3. lerroko oharra. Azalpenezko gisa interpretatzen ditugun perpaus kausaletarako *-n guero* eta *-n azquero* egiturak erabiltzen ditu, eta *-n guero* horietako bat da hau.

Aipagarria da, balio kausala adierazten duten bi egitura horien baliokidetasunaren argigarri, adibide honen eta AL: 1151r atalekoaren arteko erabateko paralelismoa: *bardin gura nabem azquero* (AL: 1151r). *OEHn* ez dago egitura honen adibiderik.

¹¹ *doncelleorri*: Martin Lopez Bikuñaren eskuz idatziriko aldaeran *doncelleori* (<r> pro <rr>).

¹² *ichaçu*: ‘utz iezaiozu’; eskuizkribuan, *ichi / echi* ‘utzi, abandonatu’ aditzak beti hartzen du osagarria datiboan: *bigueleari ichita* (AL: 1141v), *destenpleac ichi eguion* (AL: 1143r), *ai ichita* (AL: 1144v), *erriari ichiric* (AL: 1147v), *Clariani bacarric ichita* (AL: 1151r), *niri bacarric ichiric* (AL: 1151v), *ecin ichi neidiçu* (AL: 1151v), *nic ichico eçteuçut* (AL: 1151v), *ichi eguiçu orreyn cureldo trataetan çabenorri* (AL: 1152r), *ez alcarri ichi jaguiteco* (AL: 1153r), *Sirenari eta Silviari ichiric* (AL: 1154v), *ichi neusan* (A7: 117), *extaçu exilic* (A29: 58), *guztai ala echiric* (A29: 66).

¹³ *nax*: Martin Lopez Bikuñaren eskuz idatziriko aldaeran *naz*. Kontuan izan behar da Martin Lopez Bikuñaren idazteko moldea bereziki axolagabea dela (lerro-antolaketa, hitz-banaketak...), eta, kasu honetan ere izan liteke <naz> grafiak *naiz* adieraztea, bestelakoetan *naiz* eta *nayz* idatzi baitu esku honek (B1: 1, B8: 1, B8: 3, B8: 19); bestela, eskuizkribuko bakarra litzateke, ustez XVIII. mendean aurkitu beharko genukeen forma hau.

¹⁴ *gueiago*: Martin Lopez Bikuñaren eskuz idatziriko aldaeran *gueago*.

¹⁵ *baquit*: ‘badakit’; eskuizkribuan ez dago behin ere *badaquit* forma osoa, horren kontrakzioz sorturiko *baquit* baino, lau aldiz (A12: 15, A17: 32, B5: 91, A29: 57).

nola¹⁶ çarean¹⁷ eongo.—

OHAR PALEOGRAFIKOAK:

10 ene] aurean letra batzuk tatxaturik. **12** Joan ... ichaçu] poemaren azpiko zuriunean, ziur aski Martin Lopez Bikuña Zuatzukoaren eskuz idatzita: *Christobal jauna Çuaçu[c]o ene adisquidea bardin on ez derehun guero doncelloor[r]i ichaçu.* **16** Çure adisquidea ... eongo] poemaren azpiko zuriunean, ziur aski Martin Lopez Bikuña Zuatzukoaren eskuz idatzita: *Çure adisquidea naz ta gueago eztot esango cegaiti baquit nolan çarean eongo.*

Nola aipatu testu hau:

Lazarraga, Juan Perez, 2012 [c. 1602], “A12 – Gaztelatica jentil onbre bat...” [PDF], in G. Bilbao et al. (arg.), *Lazarraga eskuizkribua: edizioa eta azterketa (2.0)*, Vitoria-Gasteiz: UPV/EHU. Interneten eskuragarri: <<http://www.lazarraga.com>> [Kontsulta: uuuu/hh/ee].

Lan hau [Creative Commons-en baimen baten mende](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/) dago

¹⁶ *nola*: Martin Lopez Bikuñaren eskuz idatziriko aldaeran *nolan*.

¹⁷ *çarean*: Mendebaldeko testu zaharretan, deklinabide mugatuan bezala, *a + a > -ea* disimilazioa gertatzen da adizki jokatueta ere, *-an / -ala* atzizkiak gehitzean: *doa + -an > doean (RS)*, *daroa + -an > daroanean (VJ)* (cf. *FHV* 115). Hona Lazarragaren eskuizkribuan bildu ditugun adibideak: *joean* (AL: 1138v, B30: 6), *cirean* (AL: 1142v, AL: 1144r, AL: 1146v, AL: 1152r, AL: 1153v, A11: 13, A11: 17, A26: 120, A28: 100), *direan* (AL: 1147v, AL: 1152r, A1: 15, B15: 62), *çarean* (AL: 1152v, A12: 16, A17: 111, B3: 65, B16: 31, B16: 44), *guinean* (A7: 8, B16: 86), *cinean* (A26: 94, A26: 156), *neroean* (B16: 14), *cireala* (AL: 1145r), *joeala* (AL: 1147r), *çareala* (AL: 1151r), *direala* (AL: 1152r), *neroeala* (B16: 16), *eroeanari* (A29: 74), eta *-ea- > -ia-* aldaketarekin *dirian* (B28: 15). Ohar gaitezen Landuccik aditz gutxi dakarrela eta zaila dela gertakizun honi buruzko ondoriorik ateratzea, baina bada adibide bat behintzat iradokitzen duena Landuccirenean ez bide dela halakorik gertatzen (“antecedente, aurrera doana”).